

Діяльність освітніх музеїв Прикарпаття (XX – XXI століття)

У статті розглядається тлумачення поняття “музейна педагогіка”, як галузь знань та форма колективного навчання й виховання, утвердження ідей диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів; застосування у багатьох музеях різноманітних інтерактивних програм для відвідувачів; показано кількісне співвідношення паспортизації музеїв.

Ключові слова: музей, Прикарпаття, освіта, виховання, експонати, програми, навчальні заклади.

Уперше в науковий обіг термін “музейна педагогіка” увів в 1934 році німецький учений К. Фризен. Музейна педагогіка - галузь діяльності, що забезпечує передавання культурного досвіду на основі міждисциплінарного й поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музейного середовища. Робота в цьому напрямі спрямована не лише на організацію спеціальних занять з ознайомлення із мистецтвом, а й на створення гуртків, клубів, уявного та реального відвідування дітьми, починаючи з дошкільного віку, виставок, картинних галерей, музеїв.

Сьогодні проблема залучення дитини до світу мистецтва є вкрай важливим напрямом педагогіки і має ще багато недосліджених аспектів. Відчуття замкнутості, відірваності від соціокультурних процесів переживають тисячі, десятки тисяч навчальних закладів.

«Музей (з грец. – місце, присвячене музам, храм муз) - культурно-освітній та науково-дослідний заклад, який проводить збирання, вивчення, збереження і експонування пам'яток матеріальної і духовної культури, природничо-наукових колекцій тощо». Існують такі типи музеїв – науково-просвітницькі, дослідницькі, навчальні; профілі - історичні, технічні, сільськогосподарські, літературні, меморіальні, краєзнавчі та ін. Музеї почали виникати ще до н.е. в Єгипті, країнах Межиріччя, Греції, Римі. У XV – XVI ст. виникли музеї сучасного типу.

На жаль, в Україні музейна педагогіка не набула відповідного розквіту. Проте в дошкільних навчальних закладах нашої країни, зокрема в Києві поширюється практика створення музеїв, картинних галерей, виставок, організовуються екскурсії до музеїв, зустрічі з видатними художниками, композиторами. Вітчизняні періодичні видання виявляють інтерес до висвітлення різноманітного мистецько-методичного матеріалу на допомогу педагогічним працівникам ДНЗ і батькам вихованців з питань ознайомлення дітей з мистецтвом живопису, скульптури, архітектури тощо.

Музейна педагогіка розглядає музей, а надто художній, як установу, де виховуються почуття. Музей формує в людини особистісне емоційне ставлення до тих чи інших історичних фактів. Основний сенс існування музею – служіння людям, він надає відвідувачам можливість символічного доступу в простір культури. Кількість експозицій, які орієнтовані саме на дітей збільшується, а на конференціях активно обговорюють питання, які стосуються адаптації простору музею до його сприйняття дітьми.

Незважаючи на вагомую роль дитини в формуванні музейної аудиторії, дослідження 20-30-тих і навіть 70-80-тих років ігнорували дитину, не відносячи її до якоїсь певної категорії. Однак, з початком ретельного вивчення соціологічних досліджень в 70-тих роках науковці все ж звертають увагу на дитину, а також на необхідність роботи з аудиторією взагалі. З 1990-тих років музеї перебудовують свою орієнтацію на молодь, це відзначилось виходом в 1993 році книги «Дитина в музеї».

На конференції «Музей як освітній і виховний заклад», яка відбулася в Мангеймі в 1913 році, А. Ліхтварк першим сформулював ідеї про освітні призначення музею і запропонував новий підхід до відвідувача, як до учасника діалогу. Реалізуючи на практиці метод «музейних діалогів», він вперше обґрунтував роль посередника, який допомагає відвідувачеві в спілкуванні з мистецтвом, розвиваючи здатність бачити і насолоджуватися художніми творами (згодом, такий посередник отримав ім'я музейного педагога).

Як особлива галузь знань і досліджень музейна педагогіка починає формуватися в 1960-ті роки, чому сприяли процеси зростання соціальної ролі музею в суспільстві і його демократизації, завдяки чому робота з аудиторією перестала розглядатися як другорядна.

У нашій країні поняття музейної педагогіки почало вживатися з початку 1970 років і поступово отримувало все більшого поширення. Російський науковець Аврам Мойсейович Розгін у 1982 році на конференції «Музей і школа» в Іваново першим сказав про те, що створення такої наукової дисципліни, як музейна педагогіка: «що знаходиться на стику цілого комплексу наук, нині видається вже не якийсь віддаленою перспективою, а нагальною практичним завданням». Її виділення у відносно самостійну наукову дисципліну було продиктовано необхідністю теоретичного осмислення освітньої діяльності музеїв та підвищення її якісного рівня, зокрема, на основі досягнень суміжних наук. Для розробки музейної педагогіки були серйозні історичні передумови.

У період становлення музейної педагогіки як наукової дисципліни (її погляди, сформувався в основному до кінця 1980-х років), в її основу лягли ідеї гуманізації та гуманітаризації освіти через звернення до світової культури, історії, духовних цінностей, стали особливо актуальними.

Сучасна музейна педагогіка розвивається в руслі проблем музейної комунікації і спрямована в першу чергу на вирішення завдань активізації творчих здібностей людини. З цією метою розробляються різноманітні методики роботи з відвідувачами, які змінюють їх роль і позиції в музейно-педагогічному процесі. Незважаючи на утвердження ідей диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів.

Так, при Івано-Франківському державному педагогічному інституті ім. Василя Стефаника у 1980 р був створений Музей освіти Прикарпаття. Сотні експонатів, розміщених на експозиційній площі у 200 м. кв., показують шлях розвитку національної освіти в регіоні з часів Київської Русі до сьогодення. Окремий розділ присвячений історії становлення і розвитку Прикарпатського

національного університету ім. В. Стефаника від заснування у 1940 р. до найбільшого вищого навчального закладу Івано-Франківщини. Значна частина експонатів є оригінальна, а деякі – унікальними.

Тут побувало близько 150 тис. відвідувачів, проведено майже понад 7 тис. екскурсій, організовано майже 100 тематичних виставок. Музей надає методичну допомогу у створенні громадських і шкільних музеїв, консультує викладачів університету, вчителів, студентів та учнів з питань розвитку освіти на Прикарпатті, проводить широку пошукову, науково-дослідницьку та популяризаторську діяльність. На його базі ведуть наукову роботу викладачі, студенти Прикарпаття, та інших областей України, проводяться наукові конференції і семінари, заняття студентів університету з історичного краєзнавства та музеєзнавства. У 1983 р.

Музею освіти Прикарпаття було присвоєне звання «народного». Експозиція музею складається з трьох розділів: «Освіта на Прикарпатті з часів Київської Русі до 1939 р.»; «Школа та освіта на Прикарпатті в період 1939-2007 рр.»; «Історія становлення Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника» [8].

Сьогодні у багатьох музеях світу діють різноманітні інтерактивні програми для відвідувачів, зокрема для дітей. Завдяки сучасним технологіям та креативним ідеям музейників, окремі музеї стають одним з найпопулярніших способів проведення часу, особливо з дітьми. Особливу увагу приділяють і розвиткові музейної педагогіки. Фахівці у цій галузі переконують, що суть цієї програми не тільки в тому, щоб навчити дітей розуміти мистецтво, розрізняти мистецькі стилі, а й навчити дітей візуальному, образному мисленню, що дуже збагачує людину.

Музейна педагогіка – це також і спосіб популяризації музейного простору. Як все зазвичай відбувається на практиці? Дітям в музеях не лише проводять звичні екскурсії, а й організовують різноманітні конкурси, вікторини, вони також мають можливість спробувати щось намалювати чи створити своїми руками, діти вчаться інтерпретувати мистецькі роботи.

Варіантів подібних програм для дозвілля дітей в музеях досить багато. Особливо активними у впровадженні інтерактивних проєктів є галереї сучасного мистецтва, які використовують велику кількість технічних засобів, тощо.

Якщо у багатьох країнах подібні програми розробляють і фінансують відповідні державні установи, то в Україні музейна педагогіка – це суто приватна ініціатива працівників музеїв, освітян та меценатів. На жаль, й досі про впровадження музейної педагогіки на офіційному рівні не йдеться ні в Міністерстві культури, ні в Міністерстві освіти. Але тішить, що музейна педагогіка в Україні таки є, в тому числі у Львові. Хорошим прикладом у цьому плані є діяльність Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького. Тут з 2006 року діють різноманітні освітні програми для дітей. А минулого року, завдяки спонсорським коштам, в музеї вдалося облаштувати і творчу майстерню, де протягом року відбулися численні майстер-класи з виготовлення ікон на склі, ляльки-мотанки, витинанки, яворівської іграшки, писанки, композиції з сухих квітів, різдвяної листівки. Влітку діти зможуть також відвідати нові майстер-класи – з бісероплетіння, гравюри, холодного і гарячого батіку. Творчі зустрічі в майстерні також доповнені слайд-шоу та методичними матеріалами. Для дітей шкільного віку в музеї також проводять інтерактивні екскурсії, з використанням сучасних технологій, а також з конкурсами та квестами. Також у музеї часто відбуваються лекції, театралізовані дійства, музичні та літературні вечори. Важливо, що всі ці пізнавальні програми можуть відвідувати не тільки учні з вчителями, а й зацікавлені батьки разом зі своїми дітками під час вихідних. Подібні заходи для дітей також відбувалися і в Львівській картинній галереї, в Музеї історії релігії та багатьох інших, але, на жаль, відсутність постійної фінансової підтримки не сприяє активному впровадженню подібних програм. Та попри все, варто робити дозвілля дітей різноманітним і ходити з дітьми в музеї.

Сучасні тенденції музейної діяльності в Україні демонструють посилення уваги до активних культурно-освітніх процесів, які залежать від багатьох

складових: економічних, соціальних, ідеологічних, ментальних, специфічно регіональних тощо. Враховуючи те, що молодь віддає перевагу сучасним джерелам інформації (Інтернет, мультимедійні видання, віртуальні виставки), музеї прагнуть модернізувати форми залучення відвідувачів. Шукаючи своє місце у сучасному соціокультурному середовищі, вони стають центрами як формального, так і неформального спілкування для всіх категорій населення і, особливо, дітей та студентської молоді. В Україні 445 музеїв різних профілів і форм власності [2, с. 8] та 3887 музеїв при навчальних закладах [6]. Вони зберігають безцінну історико-культурну та етнографічну спадщину українського народу, яка має колосальний потенціал для освітньо-виховної діяльності. А музеї, що створені при школах, позашкільних, вищих навчальних закладах є своєрідними творчими лабораторіями виховання молоді, де на основі особистісно орієнтованих підходів, застосування різних видів практичної діяльності здійснюється формування якостей громадянина України.

З нашої точки зору, музейна педагогіка є міждисциплінарним науковим напрямом, головним завданням якого є залучення потенціалу історико-культурних надбань людства в систему освіти. Перспективною є розробка методик роботи з відвідувачами, які змінюють їх роль і позиції у музейно-педагогічному процесі. Основна увага має концентруватись на дитячій та молодіжній аудиторії, а провідною тенденцією – перехід від її епізодичних зустрічей з музеєм до створення багатоступеневої системи музейної освіти.

У творчих спільних напрацюваннях працівників музеїв та педагогів можна чітко визначити два напрямки. Перший – це форми роботи на базі музеїв: дитячий музей, дитячий музейний центр, експозиції з історії дитинства (наприклад, Музей іграшки), творчі музейні студії та гуртки, тематичні екскурсії, святкові народознавчі акції, майстер-класи, круглі столи для учасників предметних олімпіад, брейн-ринги з обдарованими дітьми, творчі лабораторії молодих дослідників, зустрічі з письменниками, театралізації історичних подій та літературних творів, мультимедійні проекти, створення мультфільмів, освітні програми музею «Музей для дошкільнят», «Музей для

школи». Другий – на базі навчальних закладів (дитячі садки, школи, позашкільні та вищі навчальні заклади): система тематичних занять, дидактичні ігри, ілюстрації творів письменників, перспективні освітні програми, конкурси наукових робіт, етнографічні музейні уроки, пересувні виставки, семінари, тренінги тощо.

Наприклад, за даними останнього огляду роботи та паспортизації музеїв, у навчальних закладах Івано-Франківської області працює 76 музеїв. Із них 71 діє у загальноосвітніх школах, 4 – у гімназіях, 1 – в центрі дитячої творчості. За профілями їх діяльності виділяють: 19 – широкого історичного профілю, 2 – військово-історичних, 5 – історії освіти, 28 – краєзнавчих, 2 – літературних, 3 – меморіальних, 17 – етнографічних. Практична робота даних музеїв використовує такі основні форми: навчальна та просвітницько-інформаційна (уроки, екскурсії, тематичні заняття, виховні години, конкурси, вікторини, пересувні виставки, літературні вечори, конференції); збиральницька (віднаходження історичних джерел, оригінальних пам'яток, предметів); експозиційна (підготовка виставок, постійне оновлення та розробка тематико-експозиційного плану); пошуково-дослідницька (збір свідчень очевидців, створення літописів, підготовка творчих робіт, мандрівки, експедиції, походи, листування, робота з джерелами тощо); громадсько-корисна (участь у місцевих, регіональних та інших проектах, діяльність громадських формувань, організація шкільних свят) [4, 8-9].

Отже, дослідження регіонів, глибоке пізнання рідного краю неможливе без функціонування мережі місцевих музеїв – справжніх центрів збереження історико-культурних цінностей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник /Ф. Вайдахер. – Львів: Літопис, 2005. – 632 с.
2. Другий Всеукраїнський музейний фестиваль «Музеї у сучасному поліетнічному світі»: каталог учасників / [Упор. Н.І. Капустіна, В.М. Бекетова, Ю.М. Малієнко]. – Д., 2008. – 102 с.

3. Козлова І.В. Музейна педагогіка як засіб громадянського виховання учнів / І.В. Козлова. // Завуч. – 2006. – № 15. – С. 2-6.
4. Мандруюмо шкільними музеями: Івано-Франківська область / [упор.М.Ю.Косило, Р.М.Шутка]. – Івано-Франківськ, 2009. – 48 с.
5. Музейная педагогика: из опыта методической работы / Под ред. А.Н. Морозовой, О.В. Мельниковой. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 416 с.
6. Столяров Б.А. Музейная педагогика: история, теория, практика: Учеб. пособ. для студентов / Б.А. Столяров. – М.: Высшая школа, 2004. – 216 с.
7. www.varianty.net
8. www.pu.if.ua

Аннотация

И.В.Стражникова

Деятельность образовательных музеев Прикарпатья (XX - XXI век)

В статье рассматривается толкование понятия “музейная педагогика”, как отрасль знаний и форма коллективного обучения и воспитания, утверждения идей дифференцированного подхода к различным категориям посетителей; применение во многих музеях различных интерактивных программ для посетителей; показано количественное соотношение паспортизации музеев.

Ключевые слова: музей, Прикарпатья, образование, воспитание, экспонаты, программы, учебные заведения.

Sammary

I.V.Strazhnikova

Activity of educational museums of Prykarpattya (XX - XXI of century)

Interpretation of concept “museum pedagogics” is examined in the article, as an area of knowledge and form of collective studies and education, claim of ideas of the differentiated going near the different categories of visitors; application is in many museums of the various interactive programs for visitors; quantitative correlation of the passport system of museums is shown.

Keywords: museum, Prykarpattya, education, education, exhibits, programs, educational establishments.